

bert láttak s ezzel egyszersmind bebizonyították, hogy a primátus nem csak primátus, hanem jó eszköz is a miniszterelnök kezében; e mellett szól még az a tény, hogy dr. Temple 75 éves, holott a törvény (igaz, hogy régi, de törvény) világosan kimondja, hogy 70 éven felüli papot az érseki székre választani, illetőleg kinevezni nem lehet. Itt azonban bevégzett ténynyel van dolgunk — a többit majd a jövő mutatja meg.

LŐFI ÖDÖN.

Levél Tirolból.

Merán, 1896. nov.

(Kath. fanatizmus, protestánsok.)

Csak két hónapja, hogy Dél-Tirolnak ebben a kies fekvésű, szép kis városában lakom. A hogy ide jöttem, érdeklődésem egyik főtárgyául választottam az egyház, a vallás itteni helyzetének felismerését. Ez iránt szerzett tapasztalataimat szándéksom elmondani a „*Keresztény Magvető*“ olvasói előtt. Hadd lássa a mi egyszerű, puritán hitünk azon sokak egyikét, a melyek tőle távol állanak: a fanatizmust.

A 7—8000 lakost számláló Meran ez ideig abból volt előttem ismeretes, a mi keveset róla geographiában és lexiconban olvastam. Tudtam azt, hogy fekvése és éghajlata európai hírű, hogy enyhe levegőjéért különösen a téli hónapokban ezren, meg ezren látogatják; de hogy otthonának mondja a vallás fattyú hajtása, a vakbuzgóság, a fanatizmus, — azt eddig nem tudtam. Elszomorítónak találok, hogy a 20-ik százév küszöbén is világosság helyett sötétség terjesztenek itt. A mely tüzet, Krisztus tanaihoz hiven, éppen összes erejükből oltaniok kellene, ellenkezőleg, szítják, élesztik. Megbizható helyekről értesültem, kezeim között levő foyóiratokból látom, mily szertelen munkát végez ezen a vidéken a fanatizmus.

Hogy a helyzetet tisztán láthassuk, mindenek előtt beszéljünk keveset számokban.

Merannak fennemlített 7—8000 lakosa közül protestáns 468 lélek, a többi mind katolikus; egész Dél-Tirolban pedig körülbelül 1200 a protestánsok száma, melyhez hozzávéve a hasonló hitű idegeneket, kik üdülés végett itt tartózkodnak, a végszám megközelíti a 6000-et. A vendégek között képviselve vannak még az anglikánok, izraeliták, gör. kath. és más felekezetűek is, kik bizonyos időközökben szintén részesülnek az istentisztelet áldásaiban, mely tekintetben az angol egyház jár elől.

Ámde mind ez mi a tenger sima tükréhez képest? A nagy többség itt katolikus. S ha a nyáj nagy, őrző is sok kell mellé.

Van is annyi barát, se szere, se száma, elkezdve a kapuczinustól felfelé s folytatva a zárdák különféle rendű és rangú személyzetén. Sőt hogy a létszám teljes legyen, az apácák és irgalmas nővérek sem hiányzanak. Így állván a dolog, könnyű a barátoknak uralkodni a helyzeten. Hogyne, hiszen természeti törvény, hogy az erősebb elnyomja a gyengét s ők igyekeznek a rokonszenv alapján álló társas együttélés nyilvánulásaiban szívvel-lélekkel hódolni ez elvnek, mintha bizony ma is divatban volna az ököljog és a több vagy kevesebb fogalma szerint alakulna az igazság. Csodálatos, hogy azt a néhány protestanst is fel nem falták eddig, mikor többször kinyilatkoztatták már, hogy a protestansok rosszabbak a zsidóknál és a megbizatusuk egyenesen a Sától van. Csodálatos mondom, mert az eszközök, utak és módok megválasztásában határt, illemt, érzést, semmit sem ismernek, a minthogy nálók „a czél szentesíti az eszközöket“. Türelmetlenségüknek, a hol csak tehetik, a legdurvább és legembertelenebb módon adnak kifejezést, a mire nézve egy, a mult évben történt jellemző esetet mondok el az „*Evangelische Kirchen Zeitung*“ közlése után.

Dél-Tirolból — írja az idézett lap — ismét hallatlan papi türelmetlenségről és durvaságról értesitenek. Bozenben egy odavaló illetőségű kereskedő halt meg, kit az ottani temetőbe kellett volna eltemetni. A temetés végrehajtására megjelent a merani evangelikus lelkész, Dr. Selle, mint a kinek kerületéhez tartozik Bozen, elment a városi halottas házba, hol a halott ki volt terítve, hogy földi maradványait megáldja. A mint az özvegy és a gyermekek a szerető férj és az édes atya koporsóját sirva állották körül s a lelkész éppen az előimát mondotta, hirtelen beront egy katolikus pap, s a halotti gyülekezet közepébe állva tele torokkal kezd kiabálni: Protestálok! Protestálok! Miközben papircsomót húz ki zsebéből, melyről felolvassa a dékán tiltakozását, hogy t. i. a koporsóban fekvő eretnek halottat nem szabad abba a temetőbe eltemetni, mely csak katolikus papok egyházi közreműködése alatt elhalt katolikusoknak van szánya. Az özvegy erre felsivított és elájult, a gyermekek keservesen sirtak, a halotti gyülekezetből pedig, melyben több katolikus is volt, ilyen hangok voltak halhatók: Phuj! Zelot! Hallgass! Az egyházi csendzavaró azonban mindezzel nem törődött, ő csak kiáltotta tiltakozását. A koporsóvivők, hogy a botránnyos jelenetnek véget vessenek, felvették a koporsót és kivitték a nyitott sirhoz. Itt ujra el akarta mondani a pap a szokásos imádságokat, de a sirások, — kik szintén a dékán emberei, — hatalmukba kerítve a koporsót, nem is eresztve,

hanem inkább bedobva azt a sirba, odakiáltottak neki: *Itt nincs predicatio!* Vették a szerszámokat és a földet kiméletlenül ontva befelé, gyorsan fellapátolták a sirt. — A halotti gyülekezet meghatva és megbotránkozva oszlott szét. Másnap az özvegy számlát kapott a Sekrestye Igazgatóságától, melyen ez a követelés állott: Egy papi tiltakozás felolvasásáért = 1 frt.

Eddig a történet. Az ezt követő megjegyzésekben el van mondva, hogy már sok éve, mióta ilyen esetek fordulnak elő Bozenben. Rendőrségnek kellett gyakran közbelépni, hogy az evangélikus halottat el lehessen temetni. A dekán fáradhatatlan a protestans temetések durva megzavarásában. A mint halljuk Dr. Selle panaszt emelt, de a mennyire a jelen körülményeket ismerjük, kételkedünk, hogy ezért jövőben hasonló esetek elő ne fordulnának. Mert ha a város és a lakosok akartak volna, már régen segíthettek volna azon, hogy a család legszentebb érzelmeit az ilyeneket nem ismerő papok folyton gorombán ne sértegethessék.

Kapcsolatban megemlítem, hogy a Görzhöz közelfekvő Ternova községben közelebről szintén ily eset történt, midőn egy evangélikus vallású fiú elhalván, a katolikus pap kijelentette hozzátartozóinak, hogy a temetőnek csak azon részében ad számára helyet, mely az öngyilkosoknak van fentartva. Szegény szülők, kénytelenek voltak a szomszéd helységbe temetni gyermeküket!

Ha az idegen ember ilyen és ezekhez hasonló dolgokat tudva járja végig Meran utcáit, határát és környékét, akkor már könnyebben megmagyarázhatja magának: miért van úton útfélen az a sok szent kép, agyagból gyurt alakok és több efféle. Én nem győztem kezdetben eleget csodálkozni rajtok, a mint itt is, ott is minduntalan előtűntek. Különösen nagy számmal vannak kőből rakott, megmeszelt és befedett kis oszlopok, melyeknek ablak nagyságú üregében hol Jézus felfeszítve, vagy kereszttel kezében, hol Mária karján a kis Jézussal, hol más bibliai alakok láthatók. Előttük függ rendesen a szivalakú piros mécses kisérteties lángjával, míg az üresen maradt helyet koszorúk özöne foglalja el. Az egész berendezést pedig üveg-tábla rekeszti el a külvilágtól, melyet ismét lakattal zárt rostély, vasrács véd az eshetőségek ellen. Visszataszító, minden ép érzéket sértő látvány az, midőn maga a kapufélfa levén ily oszloppá átalakítva, feltűnik benne Krisztus alakja és mellette a trágya, vagy a szemétdomb terül el. Másutt meg hihetőleg hitbéli elragadtatásukban, szarvakat csináltak Jézusnak. . . .

Hova sülyedhet a legfenségesebb dolog is, ha a néptől a világos-

ságot elzárják. Ez a nép csak hiszen anélkül, hogy gondolna a kit, mint, miért, hogyan kérdésekre; ha papja azt mondja, ezt hinned kell, hiszi, anélkül, hogy figyelne lelke sugallatára, meghallgatná a lelkiismeret szavát. Igazi vakhit. — Jelen voltam egy alkalommal a vasárnapi nagy misén. Annyian voltak a templomban, hogy alig tudtam bemenni. Midőn beférkeztem valahogy, egy térdeplő sereg tárult szemeim elé, mely a padokat és közöket egész az oltárig annyira lefoglalta, hogy alig volt szabad egy talpalattnyi hely. Mindenki hajtogatja magát, s az utolsó suhancznak is szennyes olvasóval van átkötve a keze, a mint azokkal ócska imádságos könyvét tartja. Ha a pap a közönség felé fordul, senki se mer ránézni, hanem meghajol, lesüti a szemét, talán azért, nehogy a nagy fénytől megvakuljon. A szokásos mise-mondókákat szörnyű elkeseredett képpel és hangon mondják. Végül a pap szentelt vízzel öntöz le mindenkit, mely után megnyugodva távozik a sok száz hívő, mintha bizony a tömjénezés, a sok ceremonia és ez a kívül esett víz tisztára moshatta volna az elvakított lelket és szívet.

Mindezek mellett jól esett hallanom, hogy átlag véve évente csaknem többen lesznek katolikusokból protestansok, mint viszont. Csupán a cselédek azon osztálya van kitéve a kísértésnek, kik szolgálati helyet nem kapván, az ilyenek befogadására létesített katolikus intézetbe lépnek, hol igyenes ellátásban részesülnek, természetesen, a hitük árán.

Mióta ezt a sok ferdeséget, Jézus tanításait így kifordítva látom, sokszor ötlött már eszembe, mennyire felette áll mindezeknek a mi vallásunk. Nincs abban semmi, mi a józan felfogással ellenkeznék, vagy a mi mysticismusra szorulna, tisztán a lélek és sziv hangján magyarázza Jézus örökszép tételeit, a keresztény vallás alapigazságait, a szeretet törvényét. A mi hitünk egyedül a sziv és lélek mélyéből fakad, az értelemmel mindenben egybehangzó meggyőződés, a szeretet, a fejlődés, a szellem, az ideal vallása. Nem faragja, nem kovácsolja azt senki számunkra, hanem ott gyökeredzik, a hol az igazság és a szeretet laknak. Mi nem azt mondjuk a népnek, ne láss, mert megvakulsz, hanem láss, hogy világosodj, haladj, mivelődj!

Még egypár szót az itteni protestansokról. Németországban és Austriában s tán másutt is sok helyen — a mint tudjuk — a kálvinisták és lutheranusok egyesültek „*evangelikus egyház*“ név alatt. Ilyen egyesült egyház a merani is. A két felekezet liturgiája össze van olvasztva, az oltár a szószékkal egybekötve olyan formán, hogy az istentisztelet első és bevégző része az oltár előtt, a beszéd a szószék-

ből történik. Egyházi beszédek mély érzésűek s liberális körbe mozognak. Messze fölötte áll a miénknek az ének cultussa. A nálunk megszokott hosszadalmas, fenjáró énekek helyett rövid sorú, gyönyörűbbnél gyönyörűbb középhangú dallamokat hall az ember. S aztán nemcsak az énekvezér és a diákok énekelnek a templomban, hanem mint minden vallási dologban, úgy ebben is előljárnak a nők. A templom padjai nemcsak arra szolgálnak, hogy a jámbor hívőnek legyen mire leülnie, hanem tele vannak rakva imádságos és énekes könyvekkel. Minden belépő, öreg, ifjú, férfi, nő, gyermek könyvvel kezében egyaránt énekel, vagy imádkozik, a szerint, a mint a sor jön. Maga a templom-épület a művésziesség szemmeltartásával van alkotva. Remek faragvány a szószék, az oltár, az oszlopok és általában az egyszerűség mellett a művészi szép lépik előtérbe. Hogy fűtve van, magától értetődik.

Vajha, eljött volna már az idő arra, hogy minket, unitáriusokat sem gátolna többé szegénységünk abban, hogy templomaink belső szépítésére több gondot fordíthassunk! Mert az idők jeleit talán megértettük?

SIMONFI MÁRTON.

GYÖNGYMONDATOK.

(Újkori írótól.)

É s z.

A mit józan észnek tartunk, nagyobbára nem egyéb, mint okosan felhasznált tapasztalatösszeg. *Smiles.*

De mit ér, ha házát tele tölti a kincs,
Ha esze házában semmi portéka nincs? *Csokonai.*

Az észnek nem élessége, hanem igazsága s állhatatossága érdemli a valódi s örökös dicséretet. Gyakran a nagy észtehetség nagy rosznak kezdete volt. Ritkán történteik nagy hibák, hanemha nagy ész által. *Petrarka.*

E s z m e.

Az időnek karjain jönnek el
Az eszmék, ez óriás gyermekek,
Hogy míg nép és kor birkozik velök,
Megnevekedvén, végre győzzenek,
Temesd el az eszme apostolit,
Mind felkél és tiz támad egy helyett.
Vedd ezt eszedbe s légy bölcs, oh király!
Az eszmét karddal meg nem ölheted. *Tompa.*

Nem elég az eredményre, hogy egy eszme igaz legyen, annak alkalmoszerűnek is kell lenni. A mely eszme ezelőtt tiz évvel sikerült volna, ma zátonyra jutna s a melynek jövője bizonyos lehetne, a jelenben felülmulhatlan akadályra találna. *Girardin Emil.*

A tett, erény és nemes tulajdonok a sir áldozataivá lesznek, de az eszme nem, halhatatlan az és örökéletű. *Smiles.*

É t e l. É t k e z é s.

A jó asztal szégyent soha sem vall. A jó evés a legjobb mulatság; a jó étvágy a remény legboldogítóbb faja s a jól lakott gyomor a legnyugtatóbb emléke egy bevégzett jó cselekedetnek. *Jókai.*

A ki többet eszik, mint a mennyit a gyomra befogadhat és megemészthet, meg van mérgezve. Minden túlterhelés egy mérgezés. *Sand Gy.*

Gyűjtötte: KISS MIHÁLY.